

RAPORT

MASZ WPŁYW.

Ogólnopolskie konsultacje
młodych dorosłych do
Krajowej Strategii Młodzieżowej.

Europejski
Tydzień Młodzieży

Opracowanie:
dr Mateusz Konieczny

Warszawa, lipiec 2026 r.

Organizator

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Patronat honorowy

Minister
Edukacji

Spis treści

Wprowadzenie	2
Metodologia konsultacji	5
Przygotowanie do konsultacji	9
Praca i kompetencje zawodowe	13
Cyfrowy ekosystem życia	18
Tożsamość i relacje	21
Zaangażowanie obywatelskie	24
Edukacja i rozwój	27
Rodzina i środowisko wychowawcze	30
Samodzielność finansowa i mieszkaniowa	33
Zdrowie i kapitał psychologiczny	36
Podsumowanie	39

Organizator

Patronat honorowy

Wprowadzenie

Opis wydarzenia

W dniach 12–13 czerwca 2026 r. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE) przeprowadziła ogólnopolskie konsultacje skierowane do osób w wieku 19–29 lat w ramach procesu opracowywania Krajowej Strategii Młodzieżowej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Celem wydarzenia było zebranie opinii, doświadczeń i rekomendacji młodych osób, które stanowią istotny wkład w przygotowanie dokumentu wyznaczającego kierunki krajowej polityki młodzieżowej.

Podczas spotkania uczestnicy brali udział w dyskusjach oraz pracy warsztatowej poświęconej najważniejszym obszarom życia młodych ludzi. Rozmowy koncentrowały się wokół takich zagadnień jak edukacja i rozwój kompetencji, zdrowie psychiczne i dobrostan, rynek pracy, dostęp do mieszkań, bezpieczeństwo cyfrowe, aktywność obywatelska, uczestnictwo w życiu społecznym oraz możliwości rozwoju osobistego i zawodowego. Uczestnicy dzielili się własnymi doświadczeniami, wskazywali bariery utrudniające realizację ich potrzeb oraz przedstawiali propozycje działań, które mogłyby przyczynić się do poprawy sytuacji młodego pokolenia.

Konsultacje stworzyły przestrzeń do otwartego dialogu i wymiany perspektyw pomiędzy młodymi osobami reprezentującymi różne środowiska. Zastosowane metody pracy umożliwiły aktywne zaangażowanie uczestników, wspólne formułowanie rekomendacji oraz zebranie konkretnych wniosków, które zostały przekazane Ministerstwu Edukacji Narodowej jako materiał do dalszych prac nad Krajową Strategią Młodzieżową.

Dlaczego konsultacje i dlaczego FRSE?

Konsultacje Krajowej Strategii Młodzieżowej są ważnym elementem procesu tworzenia dokumentu strategicznego prowadzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Ich realizacja wynika z potrzeby uwzględnienia perspektywy młodych osób w planowaniu działań państwa oraz poznania wyzwań i oczekiwań, z którymi mierzy się współczesna młodzież. Bezpośredni udział młodych ludzi pozwolił na uzupełnienie analiz i badań o ich osobiste doświadczenia oraz wskazanie obszarów wymagających szczególnego wsparcia.

Organizator

Patronat honorowy

Strategia ma charakter włączający, dlatego istotnym elementem jej przygotowania jest stworzenie przestrzeni umożliwiającej młodym osobom aktywne uczestnictwo w procesie konsultacyjnym. Zebrane podczas spotkania opinie i rekomendacje pozwoliły lepiej określić potrzeby młodego pokolenia oraz wypracować rozwiązania odpowiadające na realne wyzwania w obszarach edukacji, rozwoju, aktywności społecznej i samodzielnego funkcjonowania. Spotkanie zorganizowane przez FRSE jest elementem szerszego procesu konsultacyjnego prowadzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji została zaangażowana w realizację konsultacji ze względu na swoje wieloletnie doświadczenie w pracy z młodzieżą, edukacji pozaformalnej oraz realizacji inicjatyw wspierających rozwój kompetencji, aktywność społeczną i mobilność młodych osób w ramach programów Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności. Dzięki współpracy z organizacjami młodzieżowymi, instytucjami edukacyjnymi oraz znajomości potrzeb młodego pokolenia FRSE posiada doświadczenie w tworzeniu przestrzeni sprzyjających dialogowi i aktywnemu uczestnictwu.

Europejski wymiar konsultacji i rola FRSE

Działania prowadzone przez FRSE w ramach konsultacji Krajowej Strategii Młodzieżowej wpisują się również w szerszy europejski proces kształtowania polityki młodzieżowej. Jako Narodowa Agencja Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności, FRSE od wielu lat wspiera realizację europejskich priorytetów dotyczących młodzieży, w szczególności w zakresie aktywnego uczestnictwa młodych osób w życiu społecznym, edukacji pozaformalnej, rozwoju kompetencji oraz mobilności edukacyjnej.

Na poziomie Unii Europejskiej polityka młodzieżowa realizowana jest w oparciu o Europejską Strategię Młodzieżową na lata 2019–2027, której celem jest wspieranie współpracy państw członkowskich oraz tworzenie warunków sprzyjających aktywności, uczestnictwu i rozwojowi młodych osób. Strategia europejska stanowi ramy dla działań podejmowanych zarówno na poziomie Unii Europejskiej, jak i krajowym, uzupełniając polityki młodzieżowe poszczególnych państw członkowskich.

Obecnie trwają również prace i konsultacje dotyczące przyszłego kształtu Europejskiej Strategii Młodzieżowej po 2027 r. Ich celem jest zebranie opinii młodych osób oraz organizacji

pracujących z młodzieżą, aby określić najważniejsze wyzwania i priorytety na kolejne lata. Włączenie perspektywy młodych ludzi w procesy tworzenia zarówno strategii europejskiej, jak i krajowych dokumentów strategicznych pozwala zapewnić spójność działań oraz lepsze dopasowanie podejmowanych inicjatyw do rzeczywistych potrzeb młodego pokolenia.

Proces tworzenia Krajowej Strategii Młodzieżowej oraz działania na rzecz nowej Europejskiej Strategii Młodzieżowej wzajemnie się uzupełniają. Poziom krajowy pozwala identyfikować specyficzne potrzeby młodych osób w Polsce i wypracowywać rozwiązania odpowiadające lokalnym uwarunkowaniom, natomiast perspektywa europejska umożliwia wymianę doświadczeń, rozwijanie wspólnych standardów oraz podejmowanie wyzwań, które dotyczą młodzieży w całej Europie. Zaangażowanie FRSE w oba te procesy wzmacnia możliwość przenoszenia doświadczeń między poziomem krajowym i europejskim oraz zapewnia młodym osobom przestrzeń do realnego wpływu na kierunki polityki młodzieżowej

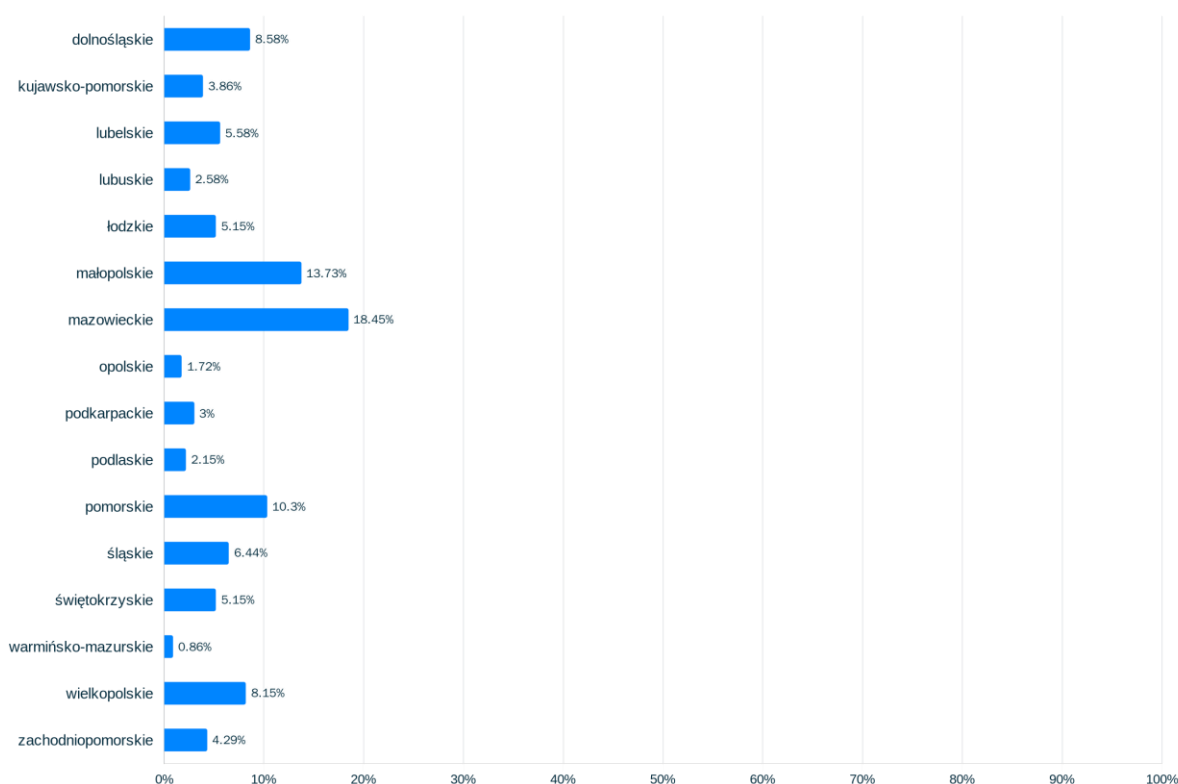
Realizacja wydarzenia wpisuje się w misję FRSE, obejmującą wspieranie edukacji, rozwoju kompetencji oraz zwiększanie zaangażowania młodych osób w działania mające wpływ na ich przyszłość.

Metodologia konsultacji

W ogólnopolskich konsultacjach młodych dorosłych do Krajowej Strategii Młodzieżowej, które przeprowadzono w dn. 12-13 czerwca 2026 r., udział wzięło 98 uczestników i uczestniczek w wieku 19-29 lat spośród 105 zakwalifikowanych osób. Udziałem w ogólnopolskich konsultacjach zainteresowanych były 233 osoby, z czego najwięcej zgłoszeń wpłynęło z województw: mazowieckiego (18,45%), małopolskiego (13,73%) oraz pomorskiego (10,3%), a najmniej z województw: warmińsko-mazurskiego (0,86%), opolskiego (1,72%) i podlaskiego (2,15%). Ponad 56% osób zainteresowanych udziałem w konsultacjach stanowili beneficjenci programów: Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności. Rekrutacja do udziału w ogólnopolskich konsultacjach została przeprowadzona przez Narodową Agencję Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności – Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

5

Wykres 1. Województwo zamieszkania młodzieży zainteresowanej udziałem w konsultacjach.

Źródło: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 9 czerwca 2026 r.

Organizator

Patronat honorowy

12 czerwca 2026 r. (w godz. 20⁰⁰-21³⁰) odbyła się część integracyjno-zapoznawcza dla osób uczestniczących w konsultacjach, z kolei praca warsztatowa mająca charakter konsultacyjny miała miejsce w dn. 13 czerwca 2026 r. (w godz. 9⁰⁰-17⁰⁰).

Celem ogólnopolskich konsultacji było:

- poznanie przez osoby uczestniczące głównych wniosków wynikających z „Diagnozy Młodzieży 2026”,
- skonfrontowanie przedstawionych w raporcie „Diagnoza Młodzieży 2026” wniosków i priorytetów z wiedzą, potrzebami i doświadczeniami uczestników i uczestniczek konsultacji w celu określenia najważniejszych potrzeb i oczekiwań młodego pokolenia Polek i Polaków (19-29 lat),
- wypracowanie rekomendacji do „Diagnozy Młodzieży 2026” oraz opracowywanej Krajowej Strategii Młodzieżowej.

Konsultacjom przyświecało 6 głównych zasad, zapewniających dbałość o proces partycypacyjny, podejście równościowe i włączające, a także dialogową formę współpracy.

Grafika 1. Zasady współpracy obowiązujące w trakcie konsultacji.

Źródło: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Konsultacje zostały przygotowane i przeprowadzone przez 6 facylitatorów (Katarzyna Błasińska, Kamil Oleszkiewicz, Joanna Hoffman, Katarzyna Szajda, dr Mateusz Konieczny, Mateusz Wojcieszak). Facylitatorzy pracowali wspólnie, prowadząc spotkanie konsultacyjne dla jednej grupy warsztatowej. Program konsultacji obejmował pięć modułów warsztatowych,

Organizator

Patronat honorowy

z czego trzy dotyczyły bezpośrednio wniosków przedstawionych w „Diagnozie Młodzieży 2026”, a dwa miały charakter wprowadzający i podsumowujący:

- Moduł I „Powitanie”. W trakcie modułu uczestnicy i uczestniczki ogólnopolskich konsultacji zostali powitani przez: p. Agnieszkę Bielską – Zastępcę Dyrektora w Biurze Programów Edukacji Zawodowej, dla Młodzieży oraz Europejskiego Korpusu Solidarności w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji; p. Alinę Prochasek – Członkinię Zarządu Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji; p. Paulinę Piechnę-Więckiewicz – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Zebranych w kluczowe zagadnienia dotyczące „Diagnozy Młodzieży 2026” wprowadził p. Paweł Rabiej - Koordynator Diagnozy Młodzieży 2026, Pełnomocnik Rektora ds. Strategii i Rozwoju Uczelnia Korczaka.
- Moduł II „Młodzi w diagnozie” koncentrował się wokół wybranych danych ilościowych przedstawionych w raporcie „Diagnoza Młodzieży 2026”. Osoby uczestniczące miały możliwość zapoznania się z przywieszonymi w sali szkoleniowej cytatami z raportu, a następnie dodawania własnych komentarzy do prezentowanych danych ilościowych. Młodzież w trakcie ćwiczenia odwoływała się do własnej wiedzy i doświadczeń, jak również funkcjonowania w różnych społecznościach (m.in. szkolnych, studenckich, zawodowych, lokalnych).
- Moduł III „Młodzi w diagnozie – konsultacje” (praca w grupach) składał się z trzech etapów, w trakcie których młodzież definiowała kluczowe problemy w ramach ośmiu obszarów przedstawionych w „Diagnozie Młodzieży 2026” (rodzina i środowisko wychowawcze; tożsamość i relacje; zdrowie i kapitał psychologiczny; cyfrowy ekosystem życia; edukacja i rozwój; zaangażowanie obywatelskie; praca i kompetencje zawodowe; samodzielność finansowa i mieszkaniowa), a następnie proponowała rozwiązania, które mogą zostać podjęte w celu rozwiązania najważniejszych dla młodzieży problemów. Odpowiedzi zapisywano w dedykowanej „Karcie dialogu” obejmującej następujące zagadnienia: *Co nie działa w danym obszarze? Na kogo wpływa to wyzwanie? Kto jest odpowiedzialny? Co już dobre działa? Co powinno się zadziać, żeby rozwiązać to wyzwanie?* W celu ustrukturyzowania przebiegu ćwiczenia młodzież zasiadała przy stolikach w grupach obszarowych, a następnie zgodnie z ustaloną kolejnością dokonywała zmiany miejsca, przechodząc do kolejnego stolika

i pracując nad innym obszarem. Trzeci etap obejmował konsolidację dotychczasowej pracy (działania w ramach ośmiu stolików obszarowych) oraz generowanie pozytywnej wizji świata, zakładając, że propozycje rozwiązań zgłoszonych przez młodzież zostaną w przyszłości wdrożone.

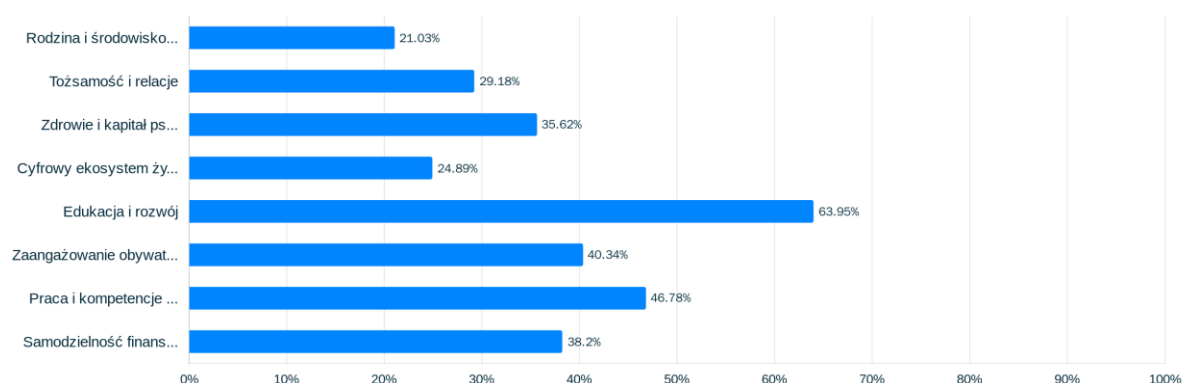
- Moduł IV „Prezentacja wniosków i rekomendacji” został poświęcony na przedstawienie uczestnikom i uczestniczkom konsultacji kluczowych wniosków z przebiegu dotychczasowej pracy. Moduł podzielono na dwie części, w trakcie których odbyły się dwa panele dyskusyjne: panel pierwszy pt. „Dom, zdrowie, niezależność – czego potrzebują młodzi, by dobrze żyć?” (obejmujący obszary: rodzina i środowisko wychowawcze; tożsamość i relacje; zdrowie i kapitał psychologiczny; samodzielność finansowa i mieszkaniowa) oraz panel drugi pt. „Młodzi wobec przyszłości – edukacja, technologia i rynek” (obejmujący obszary: cyfrowy ekosystem życia; edukacja i rozwój; zaangażowanie obywatelskie; praca i kompetencje zawodowe). Do udziału w panelach zostali zaproszeni zainteresowani reprezentanci młodzieży wypracowujący rozwiązania w ramach poszczególnych obszarów. Dodatkowo w każdym z paneli udział wzięła p. Katarzyna Lubnauer – Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej.
- Moduł V „Podsumowanie” został poświęcony na konkluzje i oficjalnie zakończenie konsultacji, które przeprowadził p. Tomasz Krześniak – Zastępca Dyrektora Generalnego w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.

Przygotowanie do konsultacji

Na etapie rekrutacji prowadzonej na ogólnopolskie konsultacje młodych dorosłych do Krajowej Strategii Młodzieżowej osoby zainteresowane zostały poproszone o udział w krótkiej ankiecie, wybierając m.in. priorytetowe obszary (czyli te, o których najbardziej chcieliby porozmawiać w trakcie konsultacji). Z największym zainteresowaniem spotkał się obszar edukacja i rozwój (63,95%), a najmniejszym rodzina i środowisko wychowawcze (21,03%).

9

Wykres 2. Zainteresowanie dyskusją nad obszarami przedstawionymi w „Diagnozie Młodzieży 2026” (pytanie wielokrotnego wyboru).

Źródło: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 9 czerwca 2026 r.

20,17% osób deklarujących chęć udziału w konsultacjach zwróciło uwagę na inne tematy (nie wskazane bezpośrednio jako odrębne obszary w „Diagnozie Młodzieży 2026”), o których chcieliby rozmawiać w trakcie konsultacji. Najczęściej wskazywanymi obszarami były:

- **Środowisko, klimat i zrównoważony rozwój** (ok. 8 wskazań, najczęściej powtarzający się temat). Młodzież wskazała, że zagadnienia związane z globalnym ociepleniem, transformacją energetyczną i ekologią są niewystarczająco wyartykułowane w „Diagnozie Młodzieży 2026”. W opinii młodzieży problematyka ta ma istotny wpływ na dobrostan i przyszłość młodego pokolenia. Temat ten w swoich wypowiedziach młodzi łączyli z dezinformacją, poczuciem sprawczości i bezpieczeństwem.
- **Sztuczna inteligencja i kompetencje przyszłości** (ok. 6 wskazań). Młodzież zwracała uwagę na konieczność omówienia wpływu sztucznej inteligencji na pracę (m.in.

Organizator

Patronat honorowy

w kontekście rozwijania pożądaných kompetencji), uczenie się i edukację, a także codzienne życie (zarówno w kategoriach szans jak i możliwych zagrożeń).

- **Mobilność i wykluczenie komunikacyjne** (ok. 5 wskazań). Młodzi w swoich wypowiedziach sygnalizowali konieczność zwrócenia uwagi na ograniczenie dostępu do transportu publicznego, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Wykluczenie komunikacyjne ogranicza młodzieży dostęp do oferty edukacyjnej i kulturalnej, możliwości zarobkowania oraz rozwijania relacji społecznych.
- **Odporność i funkcjonowanie w warunkach szybkich zmian** (ok. 5 wskazań). Uczestnicy zwracali uwagę na poczucie zagubienia wobec wyzwań, z którymi nie mierzyły się poprzednie pokolenia, m.in. pandemia COVID-19, rewolucja technologiczna, wpływ AI, niestabilności geopolityczna. Dla młodzieży istotne znaczenie odgrywają zagadnienia dotyczące: przygotowania się i działania w kryzysie, adaptacja do zmian, planowanie długoterminowe, odporność społeczna (nawiązano do EU Preparedness Strategy (Unijnej Strategii Gotowości)) oraz budowanie pewności siebie młodych liderów i liderów.
- **Edukacja ekonomiczna i finansowa** (ok. 4 wskazania). Młodzież podkreśliła w swoich wypowiedziach niewystarczający stopień rozwinięcia w podstawie programowej praktycznej wiedzy o zarządzaniu pieniędzmi, oszczędzaniu, podatkach oraz podstawach biznesu. Temat ten w odpowiedziach w ankiecie rekrutacyjnej łączono z kształtowaniem postawy przedsiębiorczej oraz przygotowaniem się do samodzielności finansowej.
- **Presja społeczna i wpływ mediów społecznościowych na samoocenę** (ok. 3 wskazania). Wskazano, że *w obszarze wpływu mediów społecznościowych na młodzież Diagnoza zwraca uwagę na najbardziej skrajne i rażące negatywne zjawiska*, pomijając codzienną, wielopłaszczyznową presję wywieraną przez treści popularne w mediach społecznościowych. Kluczowy zgłoszony problem to napędzane algorytmami załamanie wzorca sukcesu i aspiracji oraz negatywny wpływ na samoocenę przy wchodzeniu w dorosłość i budowanie relacji społecznych.
- **Zdrowie fizyczne, dieta, sport i higiena snu** (ok. 3 wskazania). Młodzież sygnalizuje niewystarczający stopień podejmowania w edukacji szkolnej i przestrzeni publicznej tematów dotyczących nawyków żywieniowych młodzieży, niskiej aktywności fizycznej i złej higieny snu. Zwrócono uwagę, że *prowadzone kampanie żywieniowe są zbyt*

oficjalne, aby mogły trafiać do młodych ludzi, a państwo potrzebuje zupełnie nowego, nowoczesnego języka komunikacji o zdrowiu, który trafi do młodych odbiorców.

- **Mobilność międzynarodowa i wewnętrzna młodzieży** (ok. 3 wskazania). Młodzież podkreśliła, że w „Diagnozie Młodzieży 2026” *brakuje większego uwzględnienia roli programów i inicjatyw Unii Europejskiej* (np. Erasmus+, ESC (Europejski Korpus Solidarności – przyp.), DiscoverEU), *organizacji młodzieżowych oraz edukacji pozaformalnej, które często realnie budują sprawczość, kompetencje społeczne, aktywność obywatelską i poczucie wpływu młodych ludzi*. Według młodych osób ważne jest ukazywanie możliwości rozwoju w oparciu o dostępne programy i narzędzia (krajowe, unijne i międzynarodowe), mobilności edukacyjnej i zawodowej, oddolnych inicjatyw i szans realnego wpływania młodzieży na otoczenie.
- **Informacja młodzieżowa i youth work** (ok. 3 wskazania). Według młodych osób ważne jest uwzględnienie informacji młodzieżowej jako systemowej sieci rzetelnych, bezpłatnych i zrozumiałych informacji (np. w modelu ERYICA (European Youth Information and Counselling Agency – przyp.), profesjonalnej pracy z młodzieżą, roli pracownika młodzieżowego, centrów młodzieżowych jako własnej przestrzeni młodych oraz roli organizacji młodzieżowych.
- **Polaryzacja, ekstremizm i kultura dialogu** (ok. 2 wskazania). Uczestnicy wskazali na wzrastające tendencje ekstremistyczne, polaryzację społeczną i polityczną, wzmacnianie środowisk promujących nienawiść oraz zanik gotowości do rozmowy ponad podziałami.

Pozostałe jednostkowe wskazania dotyczyły m.in.: pogłębiających się nierówności społecznych, bezpieczeństwa, uczestnictwa w kulturze, wypalenia zawodowego, polityki migracyjnej państwa. Kilka osób zaznaczyło, że wskazane przez nich problemy nie stanowią odrębnych obszarów, a raczej ukazują współzależność i przenikanie się zagadnień opisywanych w „Diagnozie Młodzieży 2026”.

Wskazane na etapie rekrutacji tematy zostały w różnym stopniu rozwinięte przez zainteresowaną młodzież, co znalazło odzwierciedlenie w propozycjach rozwiązań zgłoszonych przez uczestników i uczestniczki konsultacji. W każdym z prezentowanych poniżej obszarów wskazano krótkie podsumowanie, kluczowe problemy zgłaszane przez młodzież w trakcie konsultacji, grupy, których dotyczą omawiane obszary, jak również proponowane rozwiązania

i rekomendacje wraz ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wdrożenie. Opisywane zagadnienia zobrazowano cytatami z wypowiedzi uczestników i uczestniczek konsultacji. Cytaty oznaczono kursywą.

Organizator

Patronat honorowy

Praca i kompetencje zawodowe

W opinii uczestników i uczestniczek konsultacji obecny system szkolnictwa przygotowuje teoretycznie do rozpoczęcia swojej drogi zawodowej, co skutkuje m.in. brakiem doświadczenia i trudnościami w znalezieniu odpowiedniej pracy po zakończeniu nauki. Młodzi zwracają uwagę na niewystarczającą liczbę zajęć praktycznych w podstawie programowej, których tematyka dotyczyłaby m.in. symulacji biznesowych, prawa, inwestowania, możliwościami pozyskiwania dotacji. Z kolei praktyki oferowane w trakcie studiowania w opinii młodych osób nie wprowadzają do funkcjonowania na rynku pracy. W obliczu wskazywanych przez młodzież problemów istotne znaczenie odgrywa samokształcenie, samodzielne poszukiwanie możliwości rozwijanie kompetencji poza szkołą i uczelnią wyższą, a także podnoszenie własnej wiedzy z zakresu prawa pracy. Młodzi zauważają, że stopa bezrobocia w Polsce jest niska i że istnieje możliwość znalezienia pracy, przy czym dostępne oferty pracy oceniają jako niezgodne z ich wykształceniem i aspiracjami zawodowymi. Dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji jest postrzegany jako bezpośrednie zagrożenie dla miejsc pracy, zwłaszcza w sektorze kreatywnym, przy czym świadomość tego ryzyka jest wysoka głównie wśród młodych osób wkraczających na rynek pracy.

13

Kluczowe problemy:

- Uczestnicy konsultacji zwracają uwagę na **brak stabilnej, długoterminowej wizji rozwoju edukacji** (systemu oświaty), co związane jest m.in. z częstymi zmianami priorytetów polityki oświatowej wynikającymi ze zmiany władzy (po wyborach parlamentarnych). W opinii młodych osób obecny system szkolnictwa sprzyja tworzeniu luki kompetencyjnej, ponieważ szkoła nie rozwija w młodych osobach umiejętności praktycznych (w tym cyfrowych), nie promuje wystarczająco przedsiębiorczości, a także nie przygotowuje do realiów współczesnego rynku pracy.
- Młodzież obawia się o swoją przyszłość w związku z rozwojem sztucznej inteligencji, która znacząco wpływa na rynek pracy (opisywane zmniejszanie się liczby miejsc pracy). W opinii uczestników czynności zawodowe, które młodzież przeważnie wykonuje w pierwszej pracy, są jednymi z częściej zastępowanych przez AI.

- Frustracja młodych osób wynika również z **braku doświadczenia zawodowego**, które jest oczekiwane przez pracodawców od młodych pracowników rozpoczynających swoją drogę zawodową. Istotne znaczenie w tym zakresie mogą odgrywać praktyki studenckie, przy czym ocena jakości ich realizacji (po stronie uczelni i instytucji przyjmujących studentów na praktyki) oceniana jest obecnie dość nisko. Młodzież zwraca uwagę, że realizowane przez nią praktyki studenckie są bezpłatne, przy jednoczesnym wykonywaniu czynności zawodowych typowych dla pracowników.
- **Troska o własną przyszłość i stabilność materialną** wiąże się z **potrzebą posiadania stabilnego zatrudnienia na podstawie umowy o pracę** (*Umowa zlecenie – O składki dla studentów wykluczyło ich z możliwości warunków pracy na UoP; Ilu z pracowników w wieku 19-26 lat ma szansę na godną płacę za nadgodziny, jak większość jest na UoZ?*). Obecnie młodzież zwraca uwagę, że może liczyć jedynie na zatrudnienie w oparciu o umowę-zlecenie. Negatywne pierwsze doświadczenia zawodowe (pod względem braku spójności z kierunkiem kształcenia i oczekiwaną formą zatrudnienia) w opinii młodzieży prowadzą do wczesnego wypalenia zawodowego (*Większość moich znajomych zaczęło pracę przed 18 i na etapie 23 roku życia, ma już kryzys i czuje się wypalona, Niestety jako pracujący student byłem traktowany przez pracodawców jak pracownik pełnoetatowy, co uniemożliwiało mi łączenie pracy i studiów i ostatecznie doprowadziło do wypalenia (natłok obowiązków i brak czasu)*).
- W ocenie uczestników konsultacji pojawia się **dysproporcja w zakresie możliwości zdobycia pracy na lokalnych rynkach pracy**, co wymusza na młodych osobach migrację ekonomiczną do większych miast. Istotne znaczenie w możliwości rozwoju edukacyjnego i zawodowego odgrywa również rodzinna sytuacja społeczno-ekonomiczna młodzieży.

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- młodzież wchodząca na rynek pracy,
- młodzi pracownicy,
- pracodawcy,
- rodzice młodych osób.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- Młodzież postuluje **wprowadzenie do szkół zajęć praktycznych, symulacji biznesowych oraz wiedzy o prawie i inwestowaniu**, które miałyby lepiej przygotować ich do samodzielności.
- Ważne jest **stworzenie bardziej przejrzystego i dostępnego systemu informowania o możliwościach rozwoju** (m.in. informacje o grantach, konkursach, programach mentoringowych, inkubatorach przedsiębiorczości). System byłby scentralizowany – gromadzenie informacji w jednym miejscu (np. strona internetowa) z bezpłatnym dostępem do wszystkich zainteresowanych osób. System miałby także na celu zwiększenie dostępności i widoczności inicjatyw i pomysłów już realizowanych przez młodzież (m.in. młodych przedsiębiorców). W opinii uczestników konsultacji ważne jest stworzenie wszystkim młodym osobom (niezależnie od miejsca zamieszkania czy posiadanego kapitału społecznego) możliwości zapoznania się z utworzonym systemem (rozwiązaniem), a także upewnienie się, że grupa docelowa wie, jak z niego skorzystać. Rozwiązanie mogłoby zostać uzupełnione o platformę współpracy z praktykami biznesu (w wieku ok. 35-40 roku życia), która sprzyjałaby tworzeniu wspólnych projektu i wzajemnemu uczeniu się.
- Uczestnicy konsultacji wskazali na zasadność **wprowadzenia do szkół ponadpodstawowych przedmiotu poświęconego praktycznym aspektom dorosłego życia**, który pomoże młodym ludziom zrozumieć, jak funkcjonuje państwo i jego instytucje, jak działa rynek pracy oraz z jakimi obowiązkami i decyzjami będą mierzyć się jako dorośli obywatele. Tematy takie jak podatki, składki, prawa pracownicze czy funkcjonowanie instytucji publicznych mogą stanowić punkt wyjścia do szerszego przygotowania młodych ludzi do świadomego i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. W opinii młodzieży zasadne jest także **edukowanie o działalności instytucji publicznych** m.in. urzędów pracy, urzędów skarbowych, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Krajowej Administracji Skarbowej.
- Młodzież zwraca uwagę na konieczność **dalszego rozwoju w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych doradztwa edukacyjno-zawodowego**, którego celem powinno być wspieranie młodych ludzi w planowaniu całej ścieżki rozwoju – od wyborów edukacyjnych po decyzje zawodowe. Doradztwo nie powinno koncentrować się

wyłącznie na rynku pracy, lecz pomagać młodym ludziom zrozumieć, w jaki sposób decyzje edukacyjne wpływają na przyszłe możliwości zawodowe oraz jak cele zawodowe mogą kształtować dalszą ścieżkę kształcenia.

- **Wprowadzenie benefitów i ulg dla pracodawców**, którzy zatrudniają młode osoby zaraz po zakończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej lub studiów – pracodawcy szkolą i wprowadzają młode osoby na rynek pracy, pokazując *praktyczne aspekty* i realia rynku pracy.
- Młodzież proponuje także **zwiększenie możliwości odbywania płatnych staży** oraz **zapewnienie przez uczelnie wyższe dostępu do wysokiej jakości wynagradzanych finansowo praktyk studenckich**. W tym zakresie ważne jest wzmocnienie współpracy szkół, uczelni wyższych i pracodawców.
- Zamiast blokowania wprowadzonych rozwiązań technologicznych młodzi proponują **wprowadzenie do przedmiotów szkolnych i akademickich zagadnień dotyczących wpływu i możliwości wykorzystania sztucznej inteligencji, budowania krytycznego myślenia i kodeksów etycznych**. Dodatkowo postulują **stworzenie niezależnego, darmowego, państwowego lub unijnego modelu językowego, który chroniłby przed monopolem wielkich korporacji** (*Wspieranie rozwoju europejskiej AI, czyli sztucznej inteligencji, która jest nasza, a nie amerykańska*).
- **W opinii młodzieży wskazana jest gruntowna reforma przedmiotu „Biznes i zarządzanie”** (opisywanego przez uczestników również jako „Podstawy przedsiębiorczości”) i **przekształcenie go w praktyczny, projektowy przedmiot rozwijający sprawczość młodych ludzi**. W propozycji uczestników konsultacji przez cały rok uczniowie pracowaliby w kilkusobowych zespołach nad własnym projektem, przechodząc przez wszystkie etapy procesu tworzenia rozwiązania: od wyboru grupy docelowej i identyfikacji problemu, przez opracowanie pomysłu, jego testowanie i promocję, aż po zbieranie informacji zwrotnej, wprowadzanie zmian i ewaluację rezultatów. Nauczyciel pełniłby przede wszystkim rolę mentora, pozostawiając uczniom dużą autonomię w podejmowaniu decyzji i prowadzeniu projektu. Zespoły projektowe powinny mieć możliwość ubiegania się o niewielkie granty na realizację swoich pomysłów. Zajęcia szkolne, poza facylitacją procesu rozwijania projektu i przechodzenia przez kolejne etapy jego realizacji, powinny być wzbogacone o analizę rzeczywistych studiów przypadków (szczególnie polskich firm i inicjatyw) oraz regularne spotkania

z przedsiębiorcami i praktykami biznesu. Istotna jest także zmiana sposobu oceniania – w przeciwieństwie do większości szkolnych przedmiotów, młodzież zaproponowała, aby przedmiot kończył się zaliczeniem, a nie oceną. Wówczas w tym sposobie oceniania nacisk zostałby położony na proces, eksperymentowanie i wyciąganie wniosków, wzmacniając innowacyjność oraz krytyczne myślenie.

- Dodatkowym elementem kształtującym rozwój przedsiębiorczości wśród młodzieży może być **inicjowanie powstawania Klubów Młodego Biznesu**.

17

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- uczelnie wyższe,
- przedsiębiorstwa,
- młodzież,
- pracownicy.

Organizator

Patronat honorowy

Cyfrowy ekosystem życia

Uczestnicy i uczestniczki konsultacji zwrócili uwagę, że obecny system szkolnictwa nie kładzie wystarczającego nacisku na kompetencje cyfrowe na miarę XXI wieku, co generuje wyzwania w obszarze zdrowia psychicznego użytkowników. Promowanie wyidealizowanego życia w sieci dotyka w szczególności najmłodszych użytkowników, za co odpowiedzialność przypisuje się samym odbiorcom oraz influencerom. Zjawiska wielozadaniowości (*multitasking*) i jednoczesnego korzystania z wielu urządzeń elektronicznych (*multiscreeningu*) prowadzą do zaburzeń koncentracji u osób nadmiernie korzystających z urządzeń, za co odpowiadają zarówno użytkownicy, jak i korporacje technologiczne. Według uczestników działalność platform technologicznych oparta jest na manipulacyjnych algorytmach i celowej dezinformacji, które uderzają w całe społeczeństwo. Młodzież uznaje, że proponowane rozwiązania mają charakter ogólnopolski i odpowiedzialność za ich wdrożenie powinny przejść instytucje państwowe. Postuluje się prymat władzy państwowej nad korporacyjną, a także upowszechnianie wiedzy o mechanizmach dezinformacji oraz ścisłą współpracę z organizacjami społecznymi. Uczestnicy konsultacji dostrzegają, że dbałość o higienę cyfrową nie jest wyzwaniem wyłącznie ich pokolenia, lecz powinna być budowana świadomie we wszystkich grupach wiekowych (*Za wcześnie tak rodzice się zgadzają i zachęcają i nie mają problemu jak dziecko udostępnia swoje życie*).

18

Kluczowe problemy:

- Według osób uczestniczących **promowanie wyidealizowanego życia w sieci** dotyka w szczególności najmłodszych użytkowników, za co odpowiedzialność przypisuje się samym odbiorcom oraz influencerom. Szkodliwe treści i przemoc w sieci – patostreaming, hejt, treści dezinformujące, *brainwashing* (oddziaływanie na sposób myślenia) wpływają na kształtowanie się postaw młodych użytkowników.
- W ocenie młodych osób **brak umiejętności rozpoznawania materiałów stworzonych przez AI** stanowi problem dla całego społeczeństwa, zwłaszcza dla osób wykluczonych technologicznie, a odpowiedzialność za ten stan spoczywa zarówno na młodych, jak i na instytucjach państwowych.
- **Nieodpowiednie korzystanie z obecnych rozwiązań technologicznych** (w tym AI) przez młodych użytkowników, jak również brak popularyzacji alternatywnych (offline'owych)

Organizator

Patronat honorowy

wzorców spędzania wolnego czasu prowadzą do rozwoju uzależnień cyfrowych (m.in. uzależnień od mediów społecznościowych i konieczności stałego korzystania z urządzeń ekranowych), pogłębiania liczby czasu spędzonego w sieci, jak również utraty relacji w świecie rzeczywistym, a w konsekwencji do izolacji społecznej.

- Młodzież zwraca uwagę na **prymat korporacji technologicznych** (Big Tech'ów), brak nadzoru nad danymi powierzonym korporacjom, brak transparentności finansowania i działania algorytmów oraz lobbing korporacji cyfrowych, co znacząco oddziałuje na funkcjonowanie użytkowników w sieci, ograniczając ich swobodę, świadomość i bezpieczeństwo.
- Ukazywane przez młodzież wyzwania dopełnia **nieadekwatność systemu szkolnictwa do rozwoju technologii**. Obecny system kształcenia nie nadąża za tempem zmian cyfrowych i nie przygotowuje młodych odbiorców do odpowiedzialnej obecności w Internecie (*Aktualnie system tradycyjnej edukacji nie jest elastyczny i przygotowany do zmieniającej się rzeczywistości, mamy jednak inne modele edukacji np. edukacja domowa i warto korzystać z ich doświadczenia*).

19

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół podstawowych,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- studenci,
- młodzi dorośli,
- nauczyciele,
- edukatorzy,
- rodzice.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- Młodzież proponuje **systemowe oznaczanie treści zmodyfikowanych za pomocą sztucznej inteligencji lub programów graficznych** (np. Photoshop), wyłapywanie internetowych oszustw oraz algorytmiczne ograniczanie zasięgu szkodliwych postów.
- Istotne jest **popularyzowanie wśród dzieci, młodzieży, rodziców stosowania aplikacji do kontroli czasu ekranowego, edukacja rodziców oraz organizowanie w szkołach spotkań poświęconych detoksowi cyfrowemu i uzależnieniom**.

Organizator

Patronat honorowy

- **Wdrożenie unijnego aktu prawnego „AI Act”**, ze szczególnym uwzględnieniem analizy jego wpływu na młodzież oraz wprowadzenie powszechnego, zarówno ogólnego, jak i oddolnego nakazu oznaczania treści wygenerowanych przez AI.
- Mimo rosnącej świadomości społecznej jako rozwiązanie postuluje się tu ogólne **wprowadzenie edukacji medialnej oraz kampanii społecznych wraz z ukazaniem szkodliwości nadmiernego korzystania z urządzeń ekranowych**.
- W ocenie młodzieży bardzo ważna jest **popularyzacja wyników badań i analiz oraz dobrych praktyk** (np. rozwiązań dotyczących weryfikacji prawdziwości informacji) wypracowanych przez instytucje publiczne i organizacje pozarządowe np. Demagog, Panoptykon, EUvsDisinfo.
- Młodzież podkreśliła **zasadność wdrożenia państwowego lub unijnego modelu językowego**, który pozwoliłby na uzyskanie niezależności od Big Tech'ów, a także zagwarantowanie dostępności (bezpłatny model) wszystkim zainteresowanym użytkownikom, niwelując m.in. nierówności terytorialne, ekonomiczne, społeczne.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- uczelnie wyższe,
- przedsiębiorstwa (ze szczególnym uwzględnieniem korporacji technologicznych),
- organizacje pozarządowe,
- młodzież,
- rodzice,
- influencerzy.

Tożsamość i relacje

Młodzież uczestnicząca w konsultacjach podkreśliła, że wzrastające uzależnianie się ich rówieśników od urządzeń ekranowych drastycznie wpływa na ograniczenie bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem, co z kolei skutkuje pogłębiającą się izolacją społeczną i poczuciem osamotnienia, a także wprowadzaniem atmosfery *ciągłej rywalizacji* i braku współpracy. W opinii młodzieży relacje społeczne i poczucie wspólnoty ustępują miejsca relacjom paraspołecznym nawiązywanym z twórcami internetowymi, których autentyczność często nie jest weryfikowana. Nieumiejętność nawiązywania kontaktów i relacji społecznych (w świecie rzeczywistym) w ocenie młodzieży może skutkować problemami z podtrzymywaniem relacji w przyszłości. Jednocześnie młodzi zauważają, że postawy charakterystyczne dla kultury indywidualizmu i *siedzenie w domu* są powszechnie promowane w mediach społecznościowych i środkach masowego przekazu (*Trudno jest jednocześnie pracować, uczyć się, spełniać marzenia, żyć w świecie, który ceni indywidualizm, a jednocześnie być częścią wioski i mieć duży duże grono znajomych*). Młodzież chce być włączona w procesy decyzyjne oraz podejmowane przez instytucje państwowe ogólnopolskie działania na rzecz przeciwdziałania izolacji społecznej i wspierania budowania wspólnot.

21

Kluczowe problemy:

- **Nowoczesne technologie znacząco wpływają na kształtowanie się relacji interpersonalnych** (*Aktualnie wielu młodych bierze przykład z relacji w social mediach i inspirowanie się życiem okazywanym medialnie*). **Niewiedza w zakresie konsekwencji wynikających z nieświadomego korzystania z urządzeń ekranowych** prowadzi do powstawania iluzji bliskości w relacjach paraspołecznych, a w niektórych sytuacjach do poczucia osamotnienia i izolacji społecznej. Uczestnicy dostrzegają zasadność prowadzenia działań edukacyjnych w kontekście budowania i podtrzymywania relacji międzyludzkich (*Do relacji podchodzimy zbyt perfekcyjnie, duże wymagania, nieludzkie wyobrażenia, jedni chcą za dużo inni mają za dużą barierę wejścia*).
- Młodzież zwraca uwagę na **brak wystarczających środków finansowych na pokrycie kosztów proponowanych im aktywności spędzania czasu wolnego**. Oferty, dostępne publicznie (i nieodpłatnie) nie wpisują się w potrzeby i oczekiwania młodzieży, przez co *bycie w sieci* staje się dla młodych osób jedyną i bezpłatną formą aktywności w wolnym

czasie. Uczestnicy zwracają także uwagę na **brak „trzecich miejsc”** (*lack of „third places”*), w których młodzi mogą się integrować oraz spędzać czas poza domem oraz szkołą.

- W ocenie młodych osób wyzwaniem jest *zaburzona komunikacja między pokoleniami*, a także *brak zrozumienia starszego pokolenia względem młodych ludzi poszukujących swojej tożsamości*. Jako pokolenia najczęściej wskazuje się osoby z grona najbliższej rodziny (głównie rodziców) i nauczycieli. W ocenie młodzieży *brak fundamentu*, czyli ukształtowanych wartości i postaw oraz bezpiecznej sytuacji rodzinnej, prowadzi do trudności w obszarze definiowania siebie, swoich potrzeb i własnej przyszłości.

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół podstawowych,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- studenci,
- młodzi dorośli,
- nauczyciele,
- edukatorzy,
- rodzice.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- W ocenie młodych osób kluczowym rozwiązaniem jest **tworzenie „trzecich miejsc”** (np. miejsc młodzieżowych), czyli bezpiecznych przestrzeni do poznawania i spotykania się ludzi w każdym wieku o różnych zainteresowaniach, gdzie można bezpłatnie spędzić czas. Przestrzeni zarówno do spędzenia wolnego czasu, posiedzenia i porozmawiania, ale także do rozwoju własnych umiejętności i kreatywnego wyrażenia siebie, wymiany międzypokoleniowej i międzykulturowej. W „trzecich miejscach” mogą być również organizowane krótkoterminowe inicjatywy (np. festiwale, warsztaty). Uczestnicy podkreślili, że ważne jest prowadzenie działań promocyjnych, pokazujących możliwości „trzecich miejsc” oraz sposób zapraszania młodzieży oparty na współpracy i partycypacji. Istotne jest także promowanie wśród młodzieży możliwości udziału w bezpłatnych wydarzeniach lokalnych, krajowych i międzynarodowych (np. wymiany młodzieży, projekty edukacyjne, wolontariat).

- Dla młodzieży ważne jest **wzmocnienie społeczności i wspólnot samorządowych, ściślejsza współpraca samorządów terytorialnych z organizacjami pozarządowymi** oraz **zwiększanie dofinansowania na inicjatywy organizacji pozarządowych** działających na rzecz młodzieży, edukacji, psychoedukacji, integracji społecznej i współpracy międzypokoleniowej.
- W zakresie wzmocnienia relacji społecznych zwrócono uwagę na zasadność stworzenia wspólnej platformy informacyjnej umożliwiającej nawiązywanie długoterminowych (i stabilnych) relacji społecznych, a nie relacji stricte erotycznych.
- Dla młodzieży ważne jest wprowadzanie i popularyzowanie zajęć edukacyjnych (np. w szkołach) opartych na dialogu i współpracy międzypokoleniowej.
- Zwrócono także uwagę na zasadność **wprowadzenia skutecznych kampanii promujących higienę cyfrową**, dla których inspiracją mogą stać się kampanie na rzecz bezpieczeństwa drogowego – „mocne, coś co dotrze do człowieka i zostanie w pamięci”.
- W opinii młodzieży niezbędne jest też **wprowadzenie ogólnych regulacji prawnych, w tym ochrony twarzy przed kradzieżą tożsamości oraz egzekwowania odpowiedzialności od podmiotów kreujących *krajobraz cyfrowy***.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- samorządy terytorialne,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- uczelnie wyższe,
- przedsiębiorstwa,
- młodzież,
- organizacje pozarządowe,
- influencerzy,
- media.

Zaangażowanie obywatelskie

Istotnym problemem wskazanym przez uczestników konsultacji w obszarze zaangażowania obywatelskiego jest brak reprezentacji młodego pokolenia w polityce samorządowej i ogólnopolskiej, co znacząco oddziałuje na bierną postawę młodych wyborców. Młodzież wyraźnie podkreśla zjawisko *youthwashingu*, czyli budowania fałszywej sprawczości młodych osób bez wprowadzania realnych zmian (*Jesteśmy mniejszością, więc można nas instrumentalnie traktować (według polityków)*). Młodzi nie wierzą w możliwość wpływania na losy społeczności, w których funkcjonują. Niska sprawczość samorządów szkolnych utrwała postawy wycofania, konformizmu i unikania odpowiedzialności od najmłodszych lat edukacji. W ocenie młodych osób kluczowym czynnikiem zniechęcającym do podejmowania aktywności na rzecz innych jest upartyjnienie i upolitycznienie działalności społecznej, a także brak długofalowego myślenia ze strony państwa. Uczestnicy konsultacji dostrzegają występujące w Polsce nierówności terytorialne pod względem możliwości angażowania się w inicjatywy społeczne i obywatelskie (m.in. z uwagi na brak środków na działalność młodzieżową oraz wsparcia lidarskiego), a dotarcie do młodych z informacją o możliwościach (współ)działania staje się coraz trudniejsze.

Kluczowe problemy:

- Uczestnicy konsultacji zwrócili uwagę na **niedojrzałość polskiej demokracji** oraz że **angażowanie młodych osób w życie samorządów lokalnych i państwa ma charakter pozorny** i często opiera się na układach partyjnych bądź politycznych. Młodzi chcą być realnie włączani w życie społeczności lokalnej i kształtowanie polityki na różnych poziomach (gminnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym) – jako partnerzy, a nie jako konieczność spełnienia *wymogów unijnych* (*Dużo młodych osób jest mocno zawiedzionych tym jak funkcjonuje współczesna polityka, tym samym okazuje swoją dezaprobatę i nie angażuje się w sprawy polityczne*). W ocenie uczestników **konsultacje aktów prawnych dotyczących młodzieży mają charakter pozorny**.
- W opinii młodzieży **działania państwa nie cechują się trwałym i długotrwałym myśleniem**, co argumentowane jest brakiem audytów realizowanych projektów i programów (i ich wpływem na sytuację młodych osób), jak i ewaluacją wdrażanych rozwiązań systemowych (która powinna być prowadzona przez kompetentne osoby).

- Młodzi zwrócili uwagę na występujący w społeczeństwie **brak wrażliwości społecznej oraz brak chęci angażowania się na rzecz innych**, co w konsekwencji przekłada się na znieczulicę społeczną, brak myślenia wspólnotowego oraz polaryzację społeczną. Współczesny wizerunek prowadzonej w Polsce polityki zniechęca młodych do działalności zarówno bezpośredniej (np. tworzenie własnych inicjatyw) oraz pośredniej (np. udział w wyborach, angażowanie się w już realizowane przedsięwzięcia). Młodzież uważa, że polska polityka potrzebuje *odmłodzenia* zarówno na poziomie samorządowym jak i ogólnopolskim.
- Ważne staje się zapewnienie stałości finansowania działań podejmowanych na rzecz młodzieży, popularyzacja różnych form reprezentacji młodzieży (m.in. poza młodzieżowymi radami miast/gmin), jak również minimalizowanie luki instytucjonalnej (**obecnie szkoły i instytucje często nie są zainteresowane inicjatywami obywatelskimi z uwagi na czasochłonność i kosztochłonność ich realizacji**). W opinii młodych istotna staje się potrzeba redefinicji wolontariatu (*to nie praca za bułkę i chleb*).

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół podstawowych,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- nauczyciele,
- pracownicy młodzieżowi, edukatorzy,
- organizacje i instytucje młodzieżowe,
- organizacje pozarządowe.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- Uczestnicy konsultacji zwracają uwagę na **konieczność rozwijania demokracji bezpośredniej, prawyborów oraz zaangażowanie młodzieży w kształtowanie polityk publicznych** (np. obecność młodzieży w komisjach doradczych). Jedną z propozycji jest tworzenie proobywatelskich przestrzeni, w których głos młodzieży podczas konsultacji jest realnie brany pod uwagę przez decydentów, a nie traktowany jako element agitacji.
- **Tworzenie mechanizmów finansowych wspierających inicjatywy młodzieżowe** na poziomie lokalnym (samorządy terytorialne) **wraz z realizacją ewaluacji prowadzonych działań**, w celu oceny ich rzetelności i efektywności. W ocenie młodych ludzi państwo

i samorządy terytorialne powinny aktywnie dążyć do pozyskiwania funduszy unijnych na politykę młodzieżową, promować możliwość ubiegania się o mikrogranty na małe projekty lokalne.

- **Upowszechnianie wśród młodzieży działań partycypacyjnych** np. budżety obywatelskie, inicjatywy młodzieżowe, konsultacje społeczne wraz z pokazywaniem, że udział w tych przedsięwzięciach ma realny wpływ na rozwój wspólnoty samorządowej i państwa. Prowadzone działania monitoringowe i ewaluacyjne przyczynić się mogą do ograniczenia zjawiska *youthwashingu*.
- Aktywność obywatelska przez część uczestników konsultacji jest postrzegana jako zaangażowanie polityczne, co znajduje odzwierciedlenie w działaniach dotyczących uregulowania działalności partii politycznych i młodzieżówek partyjnych, np. wprowadzenie parytetów wewnątrz struktur partyjnych, realne uwzględnienie młodzieży w procesach politycznych, zwiększenia udziału młodzieży na listach politycznych (która jest członkiem partii politycznych).
- Młodzi rekomendują **wprowadzenie do przedmiotu „Edukacja obywatelska” konieczności organizowania zewnętrznych i specjalistycznych szkoleń oraz praktycznych zajęć polegających na wdrażaniu projektów z realnym budżetem**, a także **promowanie zaangażowania** za pomocą nowoczesnych kanałów, takich jak media społecznościowe (np. media społecznościowe programu Erasmus+). Istotą prowadzonych działań w obszarze edukacji w szkołach powinno stawać się budowanie świadomości obywatelskiej.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- samorządy terytorialne,
- politycy,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- samorządowe instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe.

Edukacja i rozwój

W wypowiedziach uczestników konsultacji powtarza się krytyka obecnego systemu szkolnictwa jako *przestarzałego*, przeładowanego teorią i niedostosowanego do współczesnego rynku pracy i praktycznych potrzeb młodzieży (*Większość lektur jest przestarzała – ich problematyka nie dotyczy już często młodego pokolenia*). W swoich wypowiedziach młodzi wskazują najczęściej na dużą liczbę przedmiotów obowiązkowych, brak dowolności wyboru interesujących ją przedmiotów, niewystarczającą liczbę zajęć opartych na pracy projektowej, niedopasowane do współczesnych realiów zajęcia z doradztwa zawodowego (szczególnie wiedzy o zawodach). Uczestnicy postulują restrukturyzację i łączenie różnych modeli edukacji, w tym wzmocnienie elementów edukacji pozaformalnej oraz pokazywanie, że edukacja nie kończy się na nauce w szkole lub studiach, a trwa przez całe życie. Powtarzającym się obszarem jest ograniczony dostęp do możliwości rozwoju poza obowiązkową nauką. Zwracano uwagę na wąską ofertę zajęć fakultatywnych, brak informacji o programach takich jak Erasmus+ oraz szczególnie trudną sytuację osób wykluczonych komunikacyjnie i finansowo. Młodzież zwróciła uwagę na problem niedofinansowania edukacji i nauki (m.in. niedostateczne wyposażenie szkół, laboratoriów, pracowni informatycznych), niskie wynagrodzenia nauczycieli oraz mały prestiż tego zawodu.

27

Kluczowe problemy:

- W opinii młodzieży **brakuje informacji na temat możliwości edukacyjnych i rozwojowych realizowanych poza szkołą** (edukacja nieformalna i edukacja pozaformalna), które pozwoliłyby uzyskiwać młodzieży dodatkową wiedzę, ale też rozwijać kompetencje (przyszłości), wymieniać się doświadczeniami i sieciować z innymi młodymi osobami (networking).
- Młodzi krytycznie patrzą na **obecny system edukacji, który nie nadąża za współczesnymi zmianami** – nadal opiera się na kształceniu teoretycznym, a nie praktycznymi, co w znacznym stopniu przyczynia się do konieczności korzystania z korepetycji (*Szkoła nie jest w stanie nauczyć nas w pełni być gotowym i wprowadzić w dorosłość i realia życia*). W opinii młodzieży kluczowe jest wprowadzenie do podstawy programowej m.in. pracy projektowej, edukacji o zawodach, praktycznych elementów przygotowujących do wejścia na rynek pracy (ale i tzw. edukacji życiowej),

Organizator

Patronat honorowy

podstaw dorosłego życia (m.in. wiedza o podatkach, NFZ, inwestycjach), zwiększenie dostępu do ekspertów praktyków w edukacji (biznesowych, finansowych i psychologicznych).

- Terminem **sztuczna inkluzja** uczestnicy konsultacji określają **nieprzystosowanie szkół do osób ze specjalnymi potrzebami** (*Szkoła nie jest dostosowana do aktualnych potrzeb osób, np. neuroatypowych. Również coraz mniejszy attention span (zakres uwagi – przyp.) oraz rosnące uzależnienie od urządzeń cyfrowych sprawia, że lekcje są trudne do przeprowadzenia*). Mimo ogólnych założeń integracyjnych i włączających szkoły nie są odpowiednio przygotowane do zapewnienia wszystkim uczniom równych możliwości edukacyjnych.
- Uczestnicy konsultacji zwrócili uwagę na **utrata prestiżu zawodu nauczyciela** oraz **niskie płace w tym zawodzie**, co pośrednio rzutuje na niski poziom nauczania (brak zainteresowania pracą w zawodzie przez osoby, które odpowiadałyby na potrzebny współczesnej nauki i uczniów).

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół podstawowych,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- studenci,
- nauczyciele, w tym osoby, które myślą o pracy w zawodzie nauczyciela,
- nauczyciele akademicy,
- rodzice.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- **Stworzenie przez praktyków platformy edukacyjnej, na której znajdować się będą treści edukacyjne** (podane w przystępnej i odpowiadającej oczekiwaniom młodzieży formie) dotyczące tematów z projektowania ścieżki edukacyjnej i zawodowej oraz przygotowania do dorosłego życia np. podatki, kredyty i pożyczki, edukacja finansowa, biznes, krytyczne myślenie, projekty biznesowe, wiedza o finansach i rozliczeniach. Platforma powinna zawierać także informacje o krajowych i międzynarodowych działaniach edukacyjnych (np. wymianach, konferencjach, programach mentorskich).

- **Wprowadzenie możliwości wyboru przedmiotów bez ograniczenia przez profile w szkole ponadpodstawowej** (np. w liceum ogólnokształcącym). Ponadto realizowane przedmioty powinny uwzględniać praktyczne elementy, np. projekty zespołowe, własna inicjatywa uczniów, a także zajęcia manualne (np. nauka szycia, szydełkowanie).
- W ocenie młodzieży szczególnie ważne jest **zmniejszenie liczebności osób w klasach szkolnych, wprowadzenie indywidualnego podejścia w nauczaniu** (w tym w miarę możliwości wprowadzenie roli mentorów w szkołach), wprowadzenie do podstaw programowych elementów dyskusji, pracy zespołowej, pracy z realnymi problemami (m.in. działanie na realnych case study, np. przedstawiciele lokalnego przedsiębiorstwa opowiadają na zajęciach o danym problemie, a grupa uczniów wypracowuje najlepsze rozwiązanie problemu).
- **Korzystanie z doświadczeń lokalnych, krajowych i międzynarodowej poprzez promocję i upowszechniania wartościowych dobrych praktyk edukacyjnych.** Międzynarodowe wymiany doświadczeń i czerpanie z praktyk międzysektorowych (współpraca szkół z uczelniami wyższymi, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi i absolwentami).
- Uczestnicy konsultacji zaproponowali **systemowe zwiększenie finansowania szkolnictwa, podwyżek dla nauczycieli i pracowników naukowych, większych możliwości rozwoju zawodowego nauczycieli, utworzenia ich samorządu zawodowego (Izby Nauczycieli) oraz prowadzenia kampanii wzmacniających szacunek dla nauczycieli i wiedzy naukowej** (np. poprzez wprowadzenie konieczności powoływania się przez media na rzetelne i sprawdzone źródła, popularyzowanie influencerów przekazujących rzetelną wiedzę naukową).
- W opinii młodzieży zasadna jest **restrukturyzacja i rewaluacja systemu edukacji wyrażona w formie ogólnopolskiej strategii rozwoju systemu edukacji**, w której m.in. określone zostałyby *większe finansowanie nauki! (3% PKB!)*.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- uczelnie wyższe,
- organizacje pozarządowe.

Organizator

Patronat honorowy

Rodzina i środowisko wychowawcze

W wypowiedziach młodzieży powtarza się problem osłabienia więzi rodzinnych i społecznych, zmniejszenia znaczenia rodziny w procesie wychowania oraz niewystarczającego przygotowania młodych osób do rodzicielstwa. Wskazywano także na brak czasu i uwagi poświęcanej dzieciom, zbyt dużą presję ze strony rodziców, *programowanie dziecka przez rodzinę*, nadopiekuńczość oraz *projekcję własnych ambicji rodzica na dziecko*. Młodzież podkreśla potrzebę edukacji i wsparcia rodziców. Wskazuje na konieczność prowadzenia i popularyzacji działań psychoedukacyjnych, organizacji grupa wsparcia, zwiększenie dostępności terapii rodzinnej i jej normalizowanie, a także większe zaangażowanie specjalistów. Zwrócono także uwagę na nadmierną cyfryzację dzieci od najmłodszych lat i zastępowanie bezpośrednich relacji korzystaniem z ekranów i mediów społecznościowych.

30

Kluczowe problemy:

- Młodzież uznała, że **zmniejsza się społeczna i wychowawcza rola rodziny**, co skutkuje rozluźnieniem więzi społecznych, brakiem zainteresowania sytuacją fizyczną, psychiczną i przyszłością dziecka, powstawaniem dysfunkcji wychowawczych będących często konsekwencją braku przygotowania osób dorosłych do bycia rodzicem. **Brak wioski do wychowania** kojarzony jest przez młodzież ze zmianą struktury rodziny – od wielopokoleniowej do nuklearnej.
- **Rodzinne niezrozumienie i trudna (dysfunkcyjna) sytuacja rodzinna** pośrednio wpływają na odroczenie decyzji dotyczącej zakładania własnej rodziny (w tym nawiązywania relacji intymnych i prokreacji) przez młodzież (*Obserwuję dużo konfliktów rodzinnych związanych z brakiem akceptacji poglądów, wyborów życiowych, wyglądu, orientacji, itd.*). W zakresie funkcjonowania w rodzinie uczestnicy konsultacji zwracają także uwagę na deficyty edukacyjne w obszarze różnorodności, m.in. **brak edukacji rodziców o atypowości dzieci, nierówne traktowanie rodzicielstwa, demonizację kobiecości oraz konflikt pokoleń utrudniający porozumienie w rodzinie**.
- **Nadopiekuńczość lub brak uważności na dziecko ze strony rodziców** (dwa skrajne podejścia) oraz coraz szybsze zwiększanie dostępności dzieciom do urządzeń ekranowych negatywnie oddziałują na kondycję zdrowotną młodego pokolenia. W sytuacji oddawania sprawczości wychowawczej urządzeniom ekranowym istotny

wpływ na kształtowanie postaw młodego pokolenia odkrywają influencerzy, również patoinfluencerzy (*W social mediach ukazuje się wychowanie dzieci z wieloma negatywnymi aspektami pomijając często pozytywne*).

Obszar dotyczy następujących grup:

- dzieci,
- młodzież,
- rodzice, opiekunowie,
- młodzi dorośli.

31

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- W ocenie uczestników konieczne staje się **prowadzenie działań edukacyjnych dla różnych grup odbiorców** – rodziców (warsztaty i szkolenia wzmacniające kompetencje rodzicielskie), nauczycieli (wzmacnianie roli wychowawczej szkoły), uczniów (m.in. realizacja kilkudniowych wyjazdów edukacyjnych łączących naukę z integracją budującą samodzielność).
- W kwestii planowania założenia własnej rodziny zwrócono uwagę na usamodzielnienie się finansowe (**stałe zatrudnienie w oparciu o umowę o pracę**) oraz mieszkaniowe (**dostępność do mieszkań, w tym mieszkań socjalnych i komunalnych**), równouprawnienie w zakresie obowiązków wychowawczych oraz *demonizację kobiecości (Coraz więcej kobiet ceni równość w relacji pragnie realizować się zawodowo i zachowywać własną tożsamość bez utraty części siebie, gdy zostają żonami lub matkami)*.
- Młodzi zwracają uwagę na **konieczność powrotu do wartości** (a tym samym priorytetowego traktowania tych obszarów w planowanych przez państwo działaniach strategicznych) – zdrowia, funkcjonalnej rodziny (w tym odbudowywania relacji rodzinnych), aktywnego i świadomego kultywowania szacunku dla odmiennych wartości. Zasadne jest także podejmowanie działań edukacyjnych mających na celu wzmocnienie wartości komunikacji i relacji w świecie realnym.
- W trakcie pracy warsztatowej wskazano znaczenie **rozmowy z dziećmi, wspierania ich zainteresowań, cierpliwego uczenia oraz wzmacniania roli wychowawczej szkoły**, szczególnie w rozwijaniu samodzielności młodych ludzi. W ocenie młodzieży ważny

staje się dostęp do bezpłatnego wsparcia specjalistów (psychologów, psychoterapeutów, psychiatrów).

- Zaproponowano **wprowadzenie rozwiązań systemowych dotyczących ograniczenia do urządzeń ekranowych w przedszkolach oraz szkołach podstawowych**, weryfikację wieku użytkowników mediów społecznościowych i stron dla dorosłych.
- Zasadne według młodzieży jest **wprowadzenie ogólnopolskich kampanii społecznych dotyczące szkodliwości nadmiernego korzystania z technologii** oraz **tworzenie przestrzeni wolnych od niej** (np. w szkołach, miejscach publicznych).

32

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- organizacje pozarządowe (głównie działające na rzecz dzieci, rodziny i wychowania),
- rodzice, opiekunowie.

Organizator

Patronat honorowy

Samodzielność finansowa i mieszkaniowa

W ocenie młodych osób ich samodzielność finansowa i mieszkaniowa jest dziś ograniczana przede wszystkim przez wysokie koszty najmu i zakupu mieszkań, niską podaż lokali, *patodeweloperkę* oraz niestabilne warunki zatrudnienia. Problemy te dotyczą zwłaszcza osoby wchodzące w dorosłość (osoby w wieku 22-30 lat), pracowników na umowach cywilnoprawnych oraz młodych dorosłych nadal mieszkających z rodzicami. Młodzi wskazują przy tym, że brak stabilnego mieszkania i dochodu wpływają nie tylko na poszczególne osoby, ale także na całe społeczeństwo, gdyż stan ten przyczynia się do opóźnienia decyzji o założeniu rodziny i usamodzielnienia się. Za głównych odpowiedzialnych za tę sytuację młodzież uznaje państwo, deweloperów, banki oraz właścicieli mieszkań (landlordów).

33

Kluczowe problemy:

- Głównymi problemami zgłaszanymi przez młodzież w kontekście usamodzielniania się są **sytuacja mieszkaniowa** (zgłaszane niemożliwości zakupu mieszkania lub trudności z jego wynajęciem z uwagi na rosnące koszty), jak również **opóźnienie uzyskiwania samodzielności finansowej** (wynikające w znacznym stopniu z niepewności zatrudnienia – podnoszony przez młodzież brak umowy o pracę lub nieprecyzyjne zapisy w umowach zleceniach). W opinii młodzieży obecny system w Polsce *wspiera rentierów, a nie budownictwo komunalne*, przy czym koszt wynajmu mieszkania stają się niewspółmierne do jego metrażu.
- Młodzież popada w **pułapkę wynajmu i kredytu** – koszt wynajmu mieszkania staje się równy racie kredytu, którego młodzi nie mogą otrzymać z powodu braku zdolności kredytowej. **Zmianie ulega model życia młodzieży** – część młodych osób nie aspiruje do własności (*elastyczny styl życia – nie musimy chcieć kupować*), co wymaga wprowadzenia polityk mieszkaniowych wykraczających poza wspieranie zakupu mieszkania. Istotnym problem deklarowanym przez młodzież w kwestii mieszkalnictwa jest również **niewystarczającą liczbę miejsc w akademikach**.
- Uczestnicy konsultacji zwracają uwagę na **zróźnicowanie terytorialne w zakresie dostępności do miejsc pracy**. **Nepotyzm** jest dostrzegany przez młodzież mieszkającą w mniejszych ośrodkach (dostęp do miejsc pracy jest „zarezerwowany” dla wybranych osób), co skutkuje niepewnością, opóźnionym usamodzielnianiem się (wyprowadzką

z domu rodzinnego), odraczaniem decyzji o budowaniu relacji intymnych i zakładaniu rodziny, a także koniecznością emigracji do większych miast. **Emigracja zarobkowa** młodzieży z mniejszych do większych miast skutkuje wyludnianiem się mniejszych ośrodków, a tym samym utratą potencjału ludzkiego i społecznego.

- Młodzież zwraca uwagę na **nieefektywność realizowanych w szkołach przedmiotów z zakresu przedsiębiorczości i doradztwa zawodowego**. Młodzi wchodzi na rynek pracy bez perspektywy stabilnej, satysfakcjonującej pracy, przez co borykają się z brakiem samodzielności finansowej i mieszkaniowej. Ponadto krytyce poddano działalność instytucji rynku, głównie urzędów pracy, które w opinii młodych są nieefektywne (*Urzędy wydają się nie dla ludzi. Nikt nie wie, co tam się dzieje*).

34

Obszar dotyczy następujących grup:

- młodzież wchodząca na rynek pracy,
- młodzi pracownicy,
- samorządy terytorialne.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- **Zwiększenie roli instytucji rynku pracy** – głównie urzędów pracy, w zakresie przygotowania młodych osób do wkraczania w dorosłość (planowania ścieżki kariery, wyboru zawodu, możliwości skorzystania z programów wspierających przedsiębiorczą inicjatywę, płatne staże, stypendia naukowe). Ważne staje się także **popularyzowanie ogólnodostępnych form wsparcia** (np. preferencyjne kredyty, dotacje na zakładanie działalności gospodarczych, jak również dofinansowanie remontów budynków).
- Młodzież podkreśla potrzebę **wprowadzenie możliwości skorzystania z preferencyjnych kredytów na zakup mieszkania**. Ważne jest także zagospodarowanie pustostanów na mieszkania na wynajem (w tym **rozwój budownictwa społecznego, budownictwa socjalnego i komunalnego**), przy jednoczesnym prowadzeniu rozwiązań systemowych ograniczających możliwość wielokrotnego i wsobnego zakupu mieszkań przez przedsiębiorstwa i osoby prywatne np. podatek katastralny, *większa kontrola nad deweloperami i kapitałem zagranicznym skupującym dziesiątki mieszkań*. Młodzi jako przykłady rozwiązań z obszaru mieszkalnictwa wskazują dobre praktyki wdrażane m.in. w Niemczech, Austrii.

Organizator

Patronat honorowy

- Zasadne w opinii uczestników są **audyty i rewizje instytucji publicznych** w celu oceny zasadności zatrudniania osób i sprawdzania ich kwalifikacji. **Rzetelne i w pełni transparentne konkursy na stanowiska pracy**, zakaz ustawowy zatrudniania rodzin i osób najbliższych (w tym znajomych) w sektorze publicznym i spółkach Skarbu Państwa – to jedne z proponowanych zaleceń.
- Istotne z perspektywy zachodzących zmian oraz potrzeby uzyskiwania samodzielności staje się **wprowadzenie edukacji finansowej do szkół** wraz z **wdrażaniem rozwiązań opartych na praktycznym podejściu do edukacji biznesowo-finansowej, inwestycyjnej** (np. pokazanie systemu platform inwestycyjnych, rozpoczynając od małych kwot). Pomocne będzie także wprowadzenie działań edukacyjnych z zakresu prawa pracy (*Większa edukacja na temat uprawnień osób pracujących co do zawierania umowy o pracę i korzyści z niej wynikających*).
- **Ukazywanie możliwości życia i pracy poza dużymi aglomeracjami** staje się jednym z ważnych elementów dla młodych osób, przy czym związane jest to z koniecznością *rozbudowy komunikacji, tworzeniem miejsc pracy w mniejszych miastach, tworzeniem miejsc do spotkań (w małych miastach brak)*.
- Młodzież, odnosząc się do rosnących kosztów związanych z utrzymaniem się w trakcie studiowania, zwraca uwagę na **zwiększenie liczby stołówek uniwersyteckich**, w których koszty wyżywienia nie będą drastycznie wysokie.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- samorządy terytorialne,
- przedsiębiorstwa,
- deweloperzy,
- uczelnie wyższe,
- banki,
- landlordzi, rentierzy.

Zdrowie i kapitał psychologiczny

Uczestnicy konsultacji uważają, że zdrowie i kapitał psychologiczny są osłabiane przez kilka powiązanych ze sobą zjawisk: ograniczoną dostępność pomocy psychologicznej, brak edukacji psychologicznej na wcześniejszych etapach życia, niewystarczające wsparcie w szkołach, presję społeczną, a także niedostateczne warunki do dbania o zdrowie fizyczne. Problemy te dotyczą przede wszystkim dzieci, osoby z małych miejscowości i wsi. Za głównych odpowiedzialnych za ten obszar młodzi wskazują państwo, samorządy, szkoły i uczelnie wyższe, a w części także samych siebie i swoich rodziców. Szczególnie mocno podkreślana jest potrzeba potraktowania zdrowia psychicznego jako priorytetu polityki publicznej. Młodzi zwracają uwagę, że nawet tam, gdzie psycholog formalnie jest dostępny w szkole, często trudno dostać się na konsultację, a nadmiar pracy administracyjnej ogranicza możliwość realnego wsparcia uczniów.

36

Kluczowe problemy:

- Uczestnicy konsultacji zwrócili uwagę na **niewystarczające podejmowanie działań w różnych obszarach zdrowia** – zarówno fizycznego (niski i nieurozmaicony program realizacji zajęć z wychowywania fizycznego w szkołach, brak regulacji dotyczących produktów zawierających cukier sprzedawanych w szkołach), jak i psychicznego (ograniczenie dostępu do opieki psychologicznej w szkołach i publicznej służbie zdrowia skutkuje koniecznością korzystania ze wsparcia technologii opartej o sztuczną inteligencję, co w konsekwencji może negatywnie oddziaływać na dobrostan młodego człowieka – przekazywanie zniekształconych podpowiedzi lub porad).
- Na poziomie szkolnym młodzież zwraca uwagę na **brak zaufania do psychologów**, wskazując jako zasadniczy problem strach przed *wyjściem problemów poza gabinet*, brak dyskrecji. Dla młodych ważne jest także popularyzowanie zdrowego stylu życia – pokazywanie, jak łączyć dbanie o sprawność fizyczną (dobrą kondycję) oraz zdrowe odżywianie.
- Młodzi w sposób znaczący podnoszą w swoich wypowiedziach kwestie dotyczące **zbyt łatwej dostępności do szkodliwych, brutalnych i niedostosowanych do wieku treści**, która przed jej otwarciem nie jej poparta koniecznością weryfikacji (np. wieku, tożsamości). Zwiększanie dostępu do treści (w tym wygenerowanych przez AI) naraża młodzież na hejt i negatywne komentarze, prowadząc do wykluczenia społecznego

i w skrajnym przypadku agresji, a popularyzowanie w sieci nierealnych standardów życia i wyglądu w znacznym stopniu wpływa na obniżenia własnej samooceny, samokrytykę, niezadowolenie z życia i umacnianie przekonania *bycia niewystarczającym*.

- Istotnym problemem w opinii młodzieży jest **brak przyjemnych i bezpłatnych przestrzeni do spotkań, co prowadzi w większości do izolacji i osamotnienia**.
- Młodzież zwraca także uwagę na **wysokie, własne oczekiwania względem własnego sukcesu, przyszłości, pracy**, co w niektórych sytuacjach wiąże się z osłabieniem organizmu oraz *bagatelizacją zewnętrzną i własną problemów psychicznych*.

37

Obszar dotyczy następujących grup:

- uczniowie szkół podstawowych,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych,
- studenci,
- młodzi dorośli,
- nauczyciele,
- edukatorzy,
- rodzice.

Proponowane rekomendacje i rozwiązania:

- Młodzież w największym stopniu zwróciła uwagę na **konieczność zwiększenia finansowania publicznej pomocy psychologicznej, skrócenie kolejek do specjalistów** (w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia), **rozwój poradni i punktów wsparcia, wprowadzenie całodobowej infolinii dotyczącej wsparcia zdrowia psychicznego**, finansowanie wizyt prywatnych dla osób w największej potrzebie oraz wsparcie kształcenia psychologów i psychoterapeutów.
- Ważne jest również **wzmocnienie działań z obszaru zdrowia psychicznego**, m.in. edukacja nauczycieli i rodziców nt. zdrowia psychicznego (np. w formie warsztatów, kursów, szkoleń), zwiększenie dostępności do darmowej psychoterapii indywidualnej, grupowej i rodzinnej, organizowanie stacjonarnych działań edukacyjnych (*powinno być organizowanych więcej wydarzeń, brakuje miejsc do poznawania ludzi na żywo*).
- Wprowadzenie **działań z zakresu zwiększania świadomości negatywnego wpływu technologii na zdrowie fizyczne i psychiczne** wśród młodzieży oraz rodziców

Organizator

Patronat honorowy

i nauczycieli. Pokazywanie możliwych sposobów przeciwdziałania dezinformacji, hejtowi, kradzieży tożsamości i wykorzystywaniu w sieci, skuteczniejsza weryfikacja wieku w mediach społecznościowych, większe ograniczenia i blokady korzystania z wybranych stron internetowych i platform, oznaczanie treści przerobionych lub wygenerowanych przez AI oraz przeniesienie większej odpowiedzialności na platformy internetowe.

- Młodzież zwraca uwagę na zasadność **wprowadzenia zmian systemowych np. uczynienie zdrowia psychicznego priorytetem w polityce państwa**, usystematyzowanie i wzmocnienie współpracy szkół i uczelni wyższych z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami i organizacjami działającymi na rzecz zdrowia psychicznego, wprowadzenie w każdym urzędzie/samorządzie terytorialnym punktów pomocy psychologicznej, wskazanie w każdej szkole najbliższych punktów wsparcia psychologicznego. Zwrócono także uwagę na wprowadzenie rozwiązań dla studentów psychologii i młodych absolwentów, aby mogli rozpocząć pracę konsultacyjną (pod opieką mentorską i superwizją – doświadczonych psychologów i terapeutów) np. w małych miejscowościach i publicznych przestrzeniach (gdzie dostęp do wsparcia psychologicznego jest często ograniczony).
- W celu popularyzacji rozwiązań oraz dbałości o zdrowie i kapitał psychologiczny ważne w ocenie młodzieży staje się **prowadzenie kampanii społecznych na tematy aktualnie ważne**, np. dostępu do pomocy psychologicznej, ostracyzmu społecznego wynikającego z korzystania ze wsparcia psychicznego/psychiatrycznego.

Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie proponowanych rekomendacji i rozwiązań:

- instytucje państwowe,
- samorządy terytorialne,
- placówki zdrowia publiczne i niepubliczne,
- szkoły podstawowe i szkoły ponadpodstawowe,
- uczelnie wyższe.

Podsumowanie

Wypracowane przez uczestników i uczestniczki konsultacji rekomendacje i rozwiązania mają bardzo często charakter międzyobszarowy, przez co trudno przyporządkować je jednoznacznie do konkretnego rozdziału wskazanego w „Diagnozie Młodzieży 2026”. Problemy artykułowane przez młodych dotyczą różnych sfer życia, a ich rozwiązywanie wymagać będzie międzyresortowej synergii – współpracy różnych instytucji państwowych, samorządów terytorialnych oraz wyspecjalizowanych w danym temacie podmiotów i instytucji. Niezależnie od obszaru młodzież podkreśla potrzebę podmiotowego traktowania i bycia włączonym w wypracowanie aktów prawnych, rozwiązań i programów, które ich bezpośrednio dotyczą. Mimo że „Diagnoza Młodzieży 2026” odnosi się do wyzwań i potrzeb współczesnej młodzieży, to znaczna część działań mających na celu poprawę sytuacji młodych osób nie może być traktowana bez uwzględniania obecności innych grup społecznych ważnych dla młodych osób, m.in. rodziców, nauczycieli, pracowników młodzieżowych.

Przeprowadzone w ramach podsumowania konsultacji dwa panele dyskusyjne uwydatniły ważne dla młodzieży problemy oraz priorytetowe rozwiązania, które mogą zminimalizować ich występowanie. W opinii uczestników konsultacji **samotność młodych osób** staje się kluczowym wyzwaniem dla zdrowia publicznego, a odpowiedzią na zniwelowanie tego problemu może być **„infrastruktura bliskości” wyrażona tworzeniem „trzecich miejsc”**, czyli stacjonarnych, bezpłatnych przestrzeni do spotkań charakteryzujących się niskim progiem wejścia (zarówno finansowym jak i kompetencyjnym).

Samotność przekłada się wymiennie na zdrowie fizyczne. Młodzież zwróciła uwagę, że wysokie wskaźniki samotności są zauważalne w dwóch grupach wiekowych – wśród młodzieży i seniorów. Tworzenie rozwiązań lokalnych i krajowych łączących te dwie grupy społeczne może stać się jednym z wartościowych rozwiązań. Z kolei priorytetem w zdrowiu psychicznym w opinii młodzieży powinna być profilaktyka wyrażona kompleksową psychoedukacją zintegrowaną z systemem edukacji. Zwrócono także uwagę na wzrastającą liczbę młodych osób korzystających z *terapii z chatbotem*. Według uczestników AI nie rozwiąże problemów ze zdrowiem psychicznym, a wręcz przeciwnie może je nasilać lub pogłębiać. Ważne staje się budowanie systemowych rozwiązań – zarówno specjalistycznych (m.in. łatwy i bezpłatny

dostęp do psychologów czy psychiatrów), jak również społecznych – wzmacnianie trwałych relacji interpersonalnych i przyjaźni.

Uzyskiwanie samodzielności finansowej jest dla młodzieży bardzo ważne. W trakcie rozmów zwrócono uwagę na konieczność wprowadzenia konkretnych rozwiązań mających na celu wsparcie młodzieży, ale także zwrócenie uwagi instytucjom rynku pracy na to, by stawały się *centrami kariery*, które nie będą kojarzone *wyłącznie z bezrobociem i wydawaniem zasiłków*. Mieszkanie w opinii młodzieży powinno być prawem, a nie inwestycją, a polityka mieszkaniowa w Polsce powinna zostać znacząco zreformowana. Młodzi podkreślili m.in. zasadność zagospodarowania i przekształcenia pustostanów, konieczność regulacji najmu krótkoterminowego (Airbnb, booking). Jako przykład w trakcie dyskusji wskazano francuski model dopłat do czynszu (również dla studentów), który jest uzależniony od dochodu. Dyskusja nie rozstrzygnęła również wybrzmiałego dylematu dotyczącego budowania akademików w metropoliach lub rozwijania uczelni wyższych w mniejszych ośrodkach.

Jednym z istotnych wyzwań dla młodego pokolenia staje się polaryzacja społeczna, które negatywnie oddziałuje na dobrostan psychiczny, niską samoocenę i zrywaniem relacji w obliczu niemożliwości jednoznacznego wypowiedzenia się *po jednej ze stron sporu*.

Młodzież wielokrotnie odnosiła się do konieczności wprowadzenia zmian w systemie szkolnictwie. Argumentem, który wybrzmiał w dyskusji końcowej było podkreślenie prestiżu i wzmocnienie finansowania zawodu nauczyciela, jak i samej nauki. Postulaty zgłaszane przez młodzież w znacznym stopniu pokrywają się z założeniami reformy „Kompas Jutra”. Mostem między edukacją a rynkiem pracy staje się doradztwo edukacyjno-zawodowe, które przygotowuje młodego człowieka do świadomego kształtowania swojej przyszłości edukacyjnej i zawodowej, pokazując mu możliwości korzystania z dostępnych mechanizmów wsparcia, jak również pozwalając na praktyczne zdobywanie wiedzy i doświadczenia. Jednak nie zawsze jest to możliwe – młodzi *mają energię i pomysły, ale nie mają, gdzie działać*. Znaczącą przeszkodą staje się wykluczenie komunikacyjne – ograniczenie dostępu do komunikacji publicznej po zakończeniu nauki w szkole, przez co młodzi stają przed koniecznością wyboru korzystania z działań w świecie wirtualnym (np. scrollowanie stron internetowych), a nie realnym.

Jednym z ważnych obszarów w ocenie młodzieży, który wymaga możliwie szybkich regulacji, jest „świat cyfrowy”. W trakcie konsultacji zgłoszono liczne propozycje zmian np. oznaczenie treści generowanych przez sztuczną inteligencję, wprowadzenie regulacji dotyczących algorytmów, ograniczenie dostępu do urządzeń ekranowych, tworzenie działań edukacyjnych mających na celu *walkę z dezinformacją*.

Świat ulega zmianom, których nie sposób jednoznacznie przewidzieć, jednak mimo to młodzi mogą zostać wyposażeni w kompetencje pozwalające im przezwyciężyć powstające wyzwania, przy czym wymaga to synergii autorytetów naukowych i badawczych. Uczestnicy konsultacji podkreślili także zasadność wdrażania międzynarodowych rozwiązań na rzecz młodzieży, np. zwiększenia zaangażowania Polski w Agendę ONZ Youth, Peace & Security włączającą młodzież w procesy budowania pokoju (*Minęło 10 lat od uchwalenia Agendy i Polska dalej nie przyjęła Krajowego Planu Działania YPS*).

Rekomendacje zgłaszane przez młodzież w trakcie konsultacji zakładały przebieg ścieżki edukacyjnej od szkoły poprzez studia, przy czym aspekty dotyczące nielinearnego przechodzenia ze szkoły na studia (np. podejmowanie aktywności zawodowej zaraz po zakończeniu szkoły ponadpodstawowej) wystarczająco nie wybrzmiały w trakcie prac grupowych. W Krajowej Strategii Młodzieżowej warto uwzględnić również osoby, które nie planują podejmowania nauki w formie studiów wyższych, a planują zdobywanie kwalifikacji poprzez udział w kursach czy szkoleniach. W dalszych działaniach warto także wzmocnić głos młodych osób z mniejszych ośrodków miejskich i wsi, w tym młodych osób, które myślą o prowadzeniu gospodarstw rolnych.

Prowadzone przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji konsultacje pokazały, że młode pokolenie nie ucieka od odpowiedzialności, a wręcz przeciwnie, przychodzi z konkretnymi pomysłami i propozycjami rozwiązań, które są przemyślane i poparte licznymi przykładami. Młodzież jest gotowa do rozmowy z decydentami na partnerskich warunkach. Rozmawiając, o wskazanych w „Diagnozie Młodzieży 2026” obszarach, młodzi pokazali, że nie oczekują od instytucji państwowych planowania ich przyszłości, lecz wyposażenia ich w poczucie sprawczości, stworzenia podstaw do godnych i stabilnych warunków życia, a także przygotowanie infrastruktury, która sprzyjać będzie rozwojowi oraz budowaniu relacji społecznych. Obecne młode pokolenie mierzy się z wyzwaniami, których nie doświadczyły

wcześniejsze generacje (m.in. rewolucja technologiczna spowodowana AI, wyzwania geopolityczne, zmiana klimatu), wyzwaniami, które nieustannie się pojawiają. Młodzi oczekują uczciwych i równych warunków do startu w dorosłe życie – m.in. godnego i stabilnego zatrudnienia, dostępu do mieszkań, opieki zdrowotnej, dostosowanej do współczesnych wymagań edukacji. Uczestnicy konsultacji wyraźnie podkreślili wagę realnych, a nie pozornych rozwiązań, które wypracowane będą w dialogu i poczuciu *nic o nas bez nas*.

Organizator

Patronat honorowy

